

О.А. ЯНЧУК

УДК 94(438)“1980-1989”:329

СПРОБА ПЕРЕМИР'Я МІЖ ВЛАДОЮ І ОПОЗИЦІЄЮ В ПОЛЬСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ В СЕРПНІ 1980 РОКУ

У статті охарактеризовано внутрішню ситуацію в Польщі протягом липня-серпня 1980 року та проаналізовано угоди про порозуміння між владою та опозицією в Щецині, Гданську і Ястшембе як початковий етап процесу боротьби всіх верств польського народу за економічні, соціальні і політичні права.

Ключові слова: Міжзаводський страйковий комітет, урядова комісія, постулати, незалежна профспілка.

В статье охарактеризована внутренняя ситуация в Польше в течение июля-августа 1980 года и проанализированы подписанные соглашения о взаимопонимании между властью и оппозицией в Щецине, Гданьске и Ястшэмбе как исходный этап борьбы всех слоев польского народа за экономические, социальные и политические права.

Ключевые слова: Междувзаводской забастовочный комитет, правительственная комиссия, постулаты, независимые профсоюзы.

In the article is described the internal situation in Poland during July-August 1980 and analyzed the signed agreements between authority and opposition in Shchecin, Gdansk and Yastshembe as an initial stage of struggle of all stratum of polish nation for economic, social and political rights.

Key words: the Inter-Enterprise Strike Committee, government commission, postulates, independent trade union.

80-і роки ХХ століття стали останнім десятиліттям існування великого “соціалістичного табору” і засвідчили недієздатність і слабкість теоретико-ідеологічної комуністичної доктрини перед суспільними викликами. Унікальним явищем у житті поневолених Радянським Союзом народів були події серпня 1980 року в Польщі, які привернули увагу світової спільноти до проблем загальнодержавного масштабу. Переговори між партійно-державною владою і опозиційними Міжзаводськими страйковими комітетами (далі – МКС (Miedzyszakładowy Komitet Strajkowy)) в Гданську, Щецині і Ястшембе (центр вугільної промисловості, Сілезьке воеводство) вперше в історії співіснування

країн Центрально-Східної Європи (далі – ЦСЄ) і СРСР закінчилися досягненням ряду поступок з боку офіційної влади Польської Народної Республіки (далі – ПНР).

У рамках даної статті ставиться за мету висвітлити події серпня 1980 року в Польщі в контексті пошуку компромісу влади з робітниками для досягнення стабілізації у внутрішньому житті країни. Основні завдання публікації полягають у визначенні причин виникнення критичної ситуації у вигляді масових заворушень всередині ПНР влітку 1980 року, з'ясуванні передумов підписання серпневих постулатів і розгляді їх основних вимог, ознайомленні з репродукцією протоколів “серпневих порозумінь”.

Дослідження ролі серпневих робітничих протестів і підписання угод про порозуміння і припинення страйків, що символізували досягнення тимчасового перемир'я між робітниками і владою ПНР, в організації всепольського протестного руху проти соціалістичного устрою і умиротворенні внутрішнього життя у вітчизняній історичній науці перебуває на початковій стадії. Природньо, що з розкриттям внутрішніх причин і умов суспільно-політичної кризи в Польщі 1980-х років ніхто краще не впорається, ніж польські науковці. Тому серед тих, які вивчали питання зародження польської антикомуністичної опозиції і програмні основи її діяльності, можна виділити С. Хользера [1], М. Кетлінського [2], К. Бжехчина [3], Т. Данілецького [4]. В українській історіографії проблемам творення польського опозиційного руху присвячені публікації Н. Денисюк [5], А. Телегуза [6], С. Філімонова [7], в яких частково характеризуються складні суспільно-політичні й економічні процеси в Польщі у 1980-х роках і здійснюється спроба оцінити діяльність опозиційного руху в боротьбі за права робітників і суспільства загалом.

Говорячи про зміст і вимоги постулатів серпня-вересня 1980 року в Гданську, Щецині і Ястшембе, варто передусім окреслити загальну ситуацію, яка склалася напередодні в ПНР та стала причиною виникнення хвилі повстань робітників сотень заводів і фабрик по всій території країни. Економічне становище в Польщі влітку 1980 року продовжувало погіршуватися; подальшому ускладненню сприяла величезна заборгованість західним банкам, викликана великою кількістю кредитів, взятих у 1970-х роках. Безпосередньою причиною страйків в липні і серпні 1980 року стало підвищення цін на продовольчі товари (м'ясо і ковбаси) під кінець червня цього ж року. Під час страйків вимоги, що висувалися їх учасниками, можна поділити на три групи: постулати, що стосувалися безпосереднього поліпшення

умов праці (наприклад, підвищення заробітних плат), вдосконалення функціонування соціально-економічної системи, а також реформа суспільно-політичної системи, яка гарантувала б основні громадянські права і свободи. Усі ці групи вимог висувалися страйкуючими робітниками, але – в залежності від фази страйкового руху – різнилися ступенем конкретності і виразності [3, с.23].

Перші короткі страйки вибухнули на початку липня. У перший день цього місяця відбувся страйк робітників одного з цехів тракторного заводу "Урсус" (м. Варшава, його очільником став Збігнев Бюак [8]), автобусної фабрики "Автосан" (м. Санок), фабрики "Понар" (м. Гарнув) і підприємств "Польмо" (м. Тчев) [1, с.89]. Цього ж дня відбувається засідання Політбюро Польської об'єднаної робітничої партії (далі – ПОРП), на якому порушувалися питання збільшення ринкової продукції і розвитку дрібної промисловості. Проблема робітничих протестів на засіданні взагалі не порушувалася. Наступного дня на страйк піднялися працівники металургійного заводу "Варшава", через два дні страйкують робітники лляних фабрик "Стелла", автомобільного заводу вантажівок в Любліні. Через тиждень страйкуючий багатотисячний робітничий клас Польщі домігся реакції з боку влади, яка висловила згоду підвищити заробітну плату. Здебільшого після отримання бажаного страйки робітників припинялися [9]. Польське суспільство в черговий раз стало жертвою свого комплексу неповної самостійності. Реальна ж політика не повинна обмежуватися лише простими повідомленнями про суспільні виступи, а дошукуватися причин цих явищ.

Однак у середині липня вибухають чергові страйки в Любліні, Хелмі, Красніку, Замості, Ополло Любельським, внаслідок чого виникла блокада траси навколо важливих транспортних вузлів – Люблін і Демблін (також Люблінське воєводство). Станом на 19 липня в Любліні страйкували 177

підприємств, які налічували близько 80 тисяч робітників. Вимоги страйкуючих стосувалися зниження цін на основні товари, забезпечення вільних від праці субот, скорочення пенсійного віку, вчасного виходу на пенсію і продовження декретних відпусток. До страйкуючих прибули представники центральної влади на чолі з членом Політбюро ПОРП віце-прем'єром Мечиславом Ягельским, які пішли на поступки страйкуючим і дали усну згоду на реалізацію більшості вимог [1, с.91; 9].

Хоча урядовій комісії і вдалося залагодити конфлікт, але приклад страйкарів, які добивалися своїх вимог, став гідним наслідування, поширилася приповідка “не станеш (застрайкуєш) – не дістанеш” [2, с.11; 10, с.615]. У цей час з'являються вимоги другої і третьої груп: проведення вільних виборів до Центральної Ради Професійних Спілок (репрезентант усіх профспілок країни на партійно-державному рівні) серед усіх підприємств, виявлення достовірної інформації про стан економіки та ін. За цими вимогами приховувалася спроба заміни “злого” господаря “добрим” без зміни основ господарювання і скасування монопольної влади партії [3]. Висунення відповідних вимог дало підставу Єжи Хользеру стверджувати, що реалії комуністичного устрою в ПНР перенесли страйки з економічної площини в політичну. На трьох цехах “Урсус” постали Комісії робітників, незалежні від ліцензованих профоб'єднань, які представляли інтереси працівників. На кількох підприємствах висувалися вимоги надання письмової гарантії безпеки учасникам страйків [1, с.90].

Водночас у сусідньому з Люблінським Підляському воєводстві панував очікувальний настрій. Колективи білостоцьких підприємств були впевнені, що поліпшення умов життя можна досягнути лише через натиск на уряд. Очевидним була його слабкість і те, що він буде відступати перед вимогами робітників. На Білосточчині тоді популярним стало гасло: “Чи хто лежить, чи хто стоїть, партія платить, тому що

боїться” (“Czy sie lezy, czy sie stoi, partia płaci, bo sie boi”) [2, с.16].

Лише протягом одного місяця хвиля страйків робітників накрила практично всю територію країни. Для партійно-державного керівництва вони невдовзі стануть ніби смертоносним смерчем, який перетинатиме кордони адміністративних одиниць з тією ж швидкістю, що й передає інформацію радіоприймач. Радіо “Вільна Європа” стало основним джерелом інформації про перебіг подій у Польщі. Про страйки на півночі країни інформували також туристи, що повернулися з відпочинку на балтійському узбережжі, також члени делегацій, які за збігом обставин опинилися в епіцентрі масових заворушень [4, с.15].

Влада ПНР оцінити робітничі виступи спромоглася лише 14-20 липня 1981 року, під час ІХ Надзвичайного з'їзду ПОРП, у документах якого події липня-серпня 1980 року охарактеризовані як “протест не проти соціалізму, а проти порушення його принципів, не проти державної влади, а проти неправильних методів управління, не проти партії, а проти помилок у політиці її керівництва” [11, с.97]. Отже, з цих рядків зрозуміло, що конкретної відповідальності за те, що відбувалося в країні, ніхто нести не буде. Соціалістична система цінностей видавалася для ПОРП настільки досконалою, що визнання літніх протестів 1980 року абсолютно справедливими було малоімовірним. У результаті викликана цими подіями політична криза в Польщі стала наслідком багаторічного небажання влади вирішувати назрілі в суспільстві проблеми як матеріального, так і духовного характеру.

Соціальне напруження в країні продовжувало наростати. Його апогеєм став страйк, який розпочався 14 серпня проти неправомірних дій дирекції суднобудівельного заводу ім. Леніна в Гданську (сточні), що попередньо звільнила і відмовилася виконувати вирок місцевого суду по справі працівниці Анни Валентинович, якій заборонили перебувати

на території заводу для відсудження права на отримання пенсії [12]. Підтримати Анну Валентинович взяли її соратники з Вільних професійних спілок Побережжя (далі – ВПСП (Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża), організації, створеної 1978 року Анджеєм Гвяздою для захисту робітничих і громадянських прав. 8 серпня Богдан Борусевич, один із керівників Комітету суспільної самооборони – Комітету оборони працівників (далі – КСС-КОР (Komitet samoobrony społecznej, Komitet obrony robotników) і співпрацівник ВПСП, прийняв рішення про початок страйку в Гданській сточні та визначив дату його початку 13-14 серпня. Молоді суднобудівельники, члени ВПСП Єжи Боровчак, Людвік Пронджинські і Богдан Фельські повинні були підняти страйк о 6-й годині ранку, а Лех Валенса, як найстарший, отримав завдання з'явитися на території сточні пізніше і очолити акцію протесту.

Перед початком страйку Богдан Борусевич приготував текст листівки, який закликав стати до захисту звільненої Валентинович: “Якщо не зуміємо цьому протистояти, не буде нікого, хто б виступив проти підвищення норм чи примушення до надгодин. Це в наших інтересах обороняти таких людей... Якщо цього не зробимо, багато з Вас може опинитися в подібній ситуації”. Під відозвою підписалися: Богдан Борусевич, Йоанна і Анджей Гвязди, Аліна Пеньковська, Марина Плоньська, Ян Карандзей і Лех Валенса. Борусевич видрукував власну листівку накладом близько 2-х тис. екземплярів, близько 8 тисяч – Збігнев Новек, Пьотр і Мачей Капчинські [13]. Таким чином, співорганізаторами проведення страйку робітників саме 14 серпня були члени КСС-КОР, які скоріше за все використали несправедливе звільнення однієї з жертв комуністичного свавілля як привід до стихійних масових заворушень робітників підприємств Гданська. Тому державні звинувачення щодо того, що страйки були підготовлені досвідченими організаторами, мали під собою підстави.

Про це також свідчать іноземні очевидці подій серпня 1980 року в Гданську. Спеціальний кореспондент західнонімецького журналу “Шпігель” описує свої враження: “Страйк в Гданську зовсім не був просто спонтанною реакцією робітників... У цехах знаходилися досвідчені інструктори, які навчали робітників залізній страйкуючій дисципліні... Провізія, засоби першої медичної допомоги, папір для листівок були заготовлені раніше” [11, с.103].

Представникам КСС-КОР у Гданську все-таки вдалося реалізувати свої плани. Саме 14 серпня перед брамою сточні зібрався 16-тисячний натовп, який, окрім економічних вимог, вимагав звільнення політичних в'язнів, встановлення меморіалу загиблим у грудні 1970 року під час робітничих заворушень у приморських містах та визнання незалежних від партії і дирекцій заводів робітничих професійних спілок [1; 3, с.22; 14, с.8]. Також була висунута вимога, щоб нові профспілки не були пов'язані з існуючими у Польщі і в СРСР, завданням яких, на думку страйкарів, було турбуватися про виконання доручених партією завдань [14, с.8].

Уже наступного дня страйк з гданського узбережжя поширився на всі портові міста Польщі, деякі промислові і комунікаційні об'єкти. Було заблоковано зв'язок Труймьяста (Гданська, Сопота і Гдині) з рештою території країни [1]. В ніч з 14 на 15 серпня в Гданській сточні відбувалася нарада членів ВПСП (Борусевич, Гвязда, Валенса і Колодзей). Було схвалено створити спільний страйковий комітет для всіх підприємств у Труймьясті, а також вести переговори лише з керівництвом воєводства, а не дирекцією [13].

Згодом до Гданської сточні прибули делегати з 21 підприємства. В ніч з 16 на 17 серпня вони утворили МКС Труймьяста, який очолив Лех Валенса [9; 15]. 18 серпня членами МКС стали 156 підприємств. Було обрано його президію, яка складалася з очільника Леха Валенси, Анни

Валентинович, подружжя Анджея і Йоанни Гвядз, Богдана Ліса і Анджея Колодзєя [1].

24 серпня було сформульоване повідомлення МКС про те, що створюється спеціальна Комісія експертів, якій буде доручено допомагати в переговорах з урядовою комісією і працювати над “Апелем до порозуміння” (з пол. apel – заклик). До її складу увійшли автори написаного 20 серпня “Апелю 64-х” (або “Листу 64-х”), який був зверненням до польського народу і державної влади [16]. Автори цього сміливого документу-прохання апелювали до двох сторін з метою запобігання ескалації конфлікту і закликали уряд до переговорів з МКС [8]. Центральним положенням цього Апелю стало звернення до суспільства: “Навчимося всі взаємно шанувати свою гідність... Вихід з кризи вимагає поміркованості у справедливій боротьбі суспільства за свої права і кращі умови життя”. Пізніше повний текст було опубліковано журналом “Культура”; під ним поставили підписи 234 діячі культури, включно з деякими членами Польської Академії Наук [14, с.106].

У результаті пошуку авторів нового апелю було сформовано склад Комісії: Броніслав Геремек, Богдан Цивінські, Тадеуш Ковалік, Вальдемар Кучинські, Ядвіга Станішкіс, Анджей Вельовейські. Очолив комісію Тадеуш Мазовецькі [9]. Також Комісія користувалася допомогою юристів: майбутнього президента Республіки Польща Леха Качинського, Яцка Тайлора. З Варшави прибули Ян Ольшевські (майбутній автор Статуту “Солідарності”) і професор права Варшавського університету Анджей Стельмаховські.

За спогадами одного з авторів “Апелю 64-х” Т. Коваліка, усі члени Комісії експертів МКС практично без вагань погодилися на досить небезпечну справу. Але головним ускладненням було переконання не в доцільності такої ініціативи, а в правдивості його інформації. Наприклад, Б. Цивінські з першої хвилини сказав: “Тадеуш, ти п’яний, проспий і передзвони мені пізніше” [16].

Така реакція може бути підтвердженням тому, що у Варшаві не всі представники інтелігенції сприймали серйозність дій і планів керівників робітничих виступів на півночі країни, недооцінювали їхні можливості досягнути істотних результатів у майбутніх переговорах з владними органами (навіть якщо вони і відбудуватимуться).

Подібним чином розвивалася ситуація в Щецині, де МКС, створений на базі сточні ім. Адольфа Варського, підготував перелік вимог з 36 постулатів; його очолив Маріан Юрчик. МКС почали виникати також в інших промислових центрах, де робітники виступали солідарно з робітниками узбережжя. У більшості випадків страйки були добре організовані і супроводжувалися “окупацією” підприємства: створювалася охорона, яка стежила за дотриманням порядку, велося цілодобове спостереження за тим, хто входить і виходить з території підприємства, заборонялося вживання спиртних напоїв, попереджались провокації. Державні профспілки повністю втратили авторитет і були усунуті із закладів. Назагал у серпні страйки охопили 750 підприємств і понад 700 тисяч робітників [10, с.615].

22 серпня до Щецину прибула урядова делегація для проведення переговорів, яку представляли віце-прем’єр Казімеж Барціковські і секретар ЦК ПОРП Анджей Жабінські. 30 серпня відбулося підписання угоди про порозуміння і закінчення страйку [9]. Відповідно до Протоколу угоди з урядовою комісією щодо пропозицій і вимог МКС, першим і головним постулатом стало “утворення самоврядних професійних спілок”, незалежних від партії і уряду; страйкові комітети з моменту закінчення страйку стають робітничими комітетами. Решта постулатів містила вимоги легалізації права на страйк, надання гарантій безпеки для страйкуючих, влада ПНР зобов’язувалася опублікувати і перевидавати у формі брошур Хартію прав людини і Заключний акт конференції в Гельсінкі від 1 серпня 1975 року. Не оминули увагою

робітники і костел: влада зобов'язувалася успішно розвивати діалог з римо-католицьким костелом, уможливити ширший доступ до засобів масової інформації [3, с.24; 14, с.47; 17]. Усі вимоги МКС в Щецині державна влада зобов'язувалася виконати до кінця 1980 року, включно з виконанням усіх соціально-економічних вимог.

Піклування про розширення прав існування костелу в умовах жорсткого контролю над усіма сферами суспільного життя переслідувало стратегічну мету. Католицький костел завжди морально підтримував будь-які спроби поляків спротиву розквіту тоталітаризму в країні. Зокрема, напередодні Щецинських постулатів відбулося позачергове засідання Головної ради єпископів Польщі, на якій головував кардинал Стефан Вишинський. Від імені усієї єпархії католицького костелу Польщі єпископи закликали владу досягнути порозуміння з робітниками, щоб відновити нормальне функціонування народного господарства і суспільного життя. Також Головна рада єпископів Польщі закликала, щоб дане порозуміння виконувалося на основі принципу: *Pacta sunt servanda* (Угод потрібно дотримуватися). Єпископи країни наполегливо прагнули зарахувати до основних прав людини і право робітників на вільне створення спілок, які б справді їх представляли [14, с.111]. Польський єпископат протягом 1980-1981 років став притулком для опозиції партії і владі, взявши на себе роль посередника між ними, закликаючи до стриманості і взаємних поступок. Комюніке від єпископату Польщі було своєрідним останнім попередженням про небезпеку. На думку лідерів костелу, радянські війська приведені у бойову готовність, і час готуватися до переговорів.

Тим часом у Гданську скептично сприйняли новину про підписання Маріаном Юрчиком угоди про порозуміння з урядовою комісією, оскільки після цього існував ризик відмови в підписанні другої угоди. І коли розпочалися переговори з

Мечиславом Ягельським, віце-прем'єром і главою урядової комісії в Гданську, керівники МКС сприйняли це як успіх, тому що, за їх підрахунками, страйк міг ще продовжуватися два-три дні [18].

До початку переговорів відбувалося обговорення і підготовка до формулювання вимог, над якими працювали експерти-науковці. Найбільше Комісія експертів працювала над найголовнішим постулатом – створення незалежних професійних спілок. Усі експерти відразу не могли серйозно сприйняти цю вимогу робітників, не повіривши в її реальність. Переконувати їх довелося Тадеушу Мазовецькому і Броніславу Геремеку, які підкреслили, що роль експертів не може полягати в тому, щоб намагатися якимось чином внести зміни до переліку вимог страйкуючих [16].

Однак переконувати в серйозності вимог і намірів МКС як офіційному представнику інтересів робітників Гданська довелося і Мечиславу Ягельському. Під час першої зустрічі голова урядової комісії створив спеціальну робочу групу для опрацювання першого пункту вимог, а саме про незалежні профспілки [15]. 26 серпня, коли відбувалася друга зустріч комісії з МКС, Ягельський запропонував Валенсі утворити групу в складі 12 осіб – по три з урядової комісії і президії МКС, а також по три експерти з кожної зі сторін [16]. Як наслідок, уряд на переговорах представляли шестеро осіб: сам віце-прем'єр, міністр промисловості Тадеуш Єдинак, гданський воєвода Єжи Колодзейський, в якості експертів – професор Паєстка, професор Райкевіч, професор Яцковяк. Зі сторони робітників виступали: Богдан Ліс, Анджей Гвезда, Здзіслав Кобилінські, в якості експертів – Тадеуш Мазовецькі, Тадеуш Ковалік і Ядвіга Станішкіс.

27 серпня, під час чергової зустрічі двох робочих груп представниками уряду було оголошено, що “постулат створення незалежних спілок” трактується як ідеологічна проблема, яка торкається проблем єдності робітничого руху, керівної

ролі партії і засад соціалізму [15]. Дискусія з приводу цього питання виявилася найсуперечливішою і продовжувалася до останнього дня. Професор Райкевіч виступив з довгою промовою про три пункти першого постулату, які були предметом дебатів в урядовій комісії: 1) негативна оцінка діючих профспілок, найгострішим тут залишається твердження, що їх діяльність “не задовольнила надій і сподівань трудящих”; 2) спроба заміни старих і нових профспілок новими “заводськими органами, які репрезентуватимуть права трудящих: робітничі комітети, комітети працівників, робітничі ради... МКС як комітет-засновник тих спілок може обрати одну з форм нових спілок в межах Побережжя” (4 пункт 1 постулату); 3) спосіб реєстрації нових профспілок (було вирішено, що справою їх реєстрації займатиметься суд) [16].

Врешті-решт, 31 серпня відбулося підписання угоди про порозуміння, в якій, крім постулату про створення незалежних профспілок, комуністична влада ПНР легалізувала право на страйк, зобов'язувалася звільнити політичних в'язнів, виплатити винагороди робітникам за час страйку, збільшити заробітні плати на 2 тисячі злотих, скасувати привілеї для міліції, служби безпеки, партійного апарату, запровадити 7-годинний робочий день. Після підписання угоди страйк повинен припинитися того ж дня о 17 годині [14, с.44; 17].

Загалом варто порівняти роль помічників і експертів під час роботи над постулатами в Щецині і Гданську. Вальдемар Кучинські, який був одним із членів гданської групи експертів, переконаний, що Щецинські постулати, особливо в пункті профспілок, є менш точні і їх легше інтерпретувати проти робітників. Хоча переговори в Щецині і закінчилися раніше і вони “надавали подальший тон”, однак влада розуміла, що Щецин є слабшим, на якому і можна меншою мірою йти на поступки [8]. Але, незважаючи на хід і якість переговорів, втрати понесла лише сторона уряду. Обидва

МКС змогли досягнути поставленої мети – вперше в історії соціалістичної Польщі перемогло народовладдя.

І, на щастя, державна влада не застосувала конфронтаційні методи і політику придушення соціального спротиву, вчасно продемонструвала і польському народу, і всій світовій спільноті, що здатна приборкувати власну агресію і проявляти спокій та рішучість. Адам Міхнік охрестив Гданські постулати “Великою хартією прав польської нації. Вони є підставою нових відносин між державною владою і населенням. Вони є єдиним шансом перебороти глибоку політичну кризу, яка підточує нашу країну і загрожує майбутньому національному існуванню” [14, с.152].

Проте Гданськ і Щецин не стали останньою перемогою МКС у Польщі. 29 серпня виник МКС вугільної шахти “Маніфест Ліпцови” в Ястшембе, який також опрацював власні постулати, які мали подібний характер до Гданських і Щецинських [3, с.24]. У Протоколі про порозуміння від 3 вересня 1980 року зазначено, що “колективи страйкуючих шахт і заводів приєднуються до 21 постулату, висунених страйкуючими заводів Побережжя, особливо пункту, що стосується профспілок”. Відмінність полягала лише в тому, що гірники додали власні вимоги, які стосувалися гірничовидобувної галузі. Найважливішою з них була вимога “ліквідації чотирибригадної системи праці в гірничій промисловості на шахтах “Ястшембе”, “ЗМП” і “1 Травня” з терміном реалізації до 15.09.1980 року, в інших шахтах – до 1.10.1980 року”. Решта вимог стосувалася призначення додаткової виплати за шкідливі умови праці на відповідних місцях переробних заводів з 1.10.1980 року, скорочення пенсійного віку для працівників, зайнятих в гірничій галузі, до 50 років. Не забули гірники і про покращення своїх житлових умов, медичне обслуговування, затвердження терміну лікарняних відпусток (від 6 днів). Окремим

пунктом працівники шахти “Маніфест Ліпцови” зазначили, що залучення до відробітку надгодин може відбуватися лише на добровільних засадах і при обов’язковому нарахуванні премій за цю працю. У прикінцевих положеннях зазначено, що “МКС після закінчення страйку перетворюється на Міжзаводську комісію робітників (далі – МКР). Президент міста Ястшембе був уповноважений надати місце для розташування МКР на території міста. Утримання приміщення МКР мало відбуватися за кошти з фондів дотеперішніх профспілок”. Було узгоджено також і те, що текст кінцевого порозуміння буде розповсюджений місцевими ЗМІ (преса, радіо, телебачення) [17].

Таким чином, досягнення порозуміння між урядом ПНР і МКС в Щецині, Гданську і Ястшембе переслідувало ту ж мету, що й робітники усєї Польщі, – отримання права трудящої частини польського народу на створення незалежних самоврядних професійних спілок на території цілої країни. Два місяці виснажливого страйкування дали можливість будь-якому колективу або його частині на підприємстві вільно створювати власні професійні спілки для подальшого захисту своїх прав. Підписання Гданських, Щецинських і Ястшембських постулатів започаткували боротьбу головної незалежної самоврядної профспілки країни – “Солідарність” – за національну незалежність майбутньої Республіки Польща. Робітничі страйки і переговори між представниками влади і народу в серпні 1980 року стали великим кроком поляків уперед на шляху до перемоги демократії і здобуття державної самостійності.

Література

1. Holzer J., „Solidarnosc” 1980-1981. Geneza i historia [Text]/J. Holzer. – W.: Agencja OMNIRESS, 1990. – 370 s.
2. Kietlinski M. Cwierc wieku podlaskiej Solidarnosci [Text]/M. Kietlinski. – Białystok: PRYMAT, 2005. – 423 s.
3. Brzechczyn K. Program i mysl polityczna NSZZ “Solidarnosc” [Text] / K. Brzechczyn // NSZZ

- “Solidarnosc” 1980-1989. – T. 2. Ruch spoleczny / Pod red. L. Kaminskiego, G. Waligory. – W., 2010. – 648 s.
4. Poczatki “Solidarnosci” w polnocno-wschodniej Polsce (1980-1981) [Text] / Pod red. T. Danileckiego. – Białystok, 2005. – 183 s.
5. Денисюк Н. Політична ситуація в Польщі напередодні запровадження воєнного стану (1980-1981 рр.) [Текст] / Н. Денисюк // Україна і Польща в ХХ столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин. – К.–Краків: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. – С. 217-220.
6. Телеруз А.В. Політична криза в Польщі на початку 80-х років та виникнення “Солідарності” [Текст] / А.В. Телеруз // там само. – С. 214-217.
7. Філімонов С.М. Польські опозиційні організації і їх боротьба проти тоталітарного режиму в країні [Текст] / С.М. Філімонов // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Держава та армія. – Л., 2000. – № 408. – С. 57-62.
8. Kuczynski W. Droga do stoczni Gdanskiej. (Wspomnienia eksperta MKS – czesc I) [Text] / W. Kuczynski // Aneks. – 1983. – № 31. – S. 83-100.
9. Kosinski K. Ku rejestracji NSZZ “Solidarnosc”. Kalendarium wydarzen 1980 r. [Text] / K. Kosinski. – W.: Stowarzyszenie “Archiwum Solidarnosci”, 1998. – 56 s.
10. Зашкільняк Л. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів [Текст] / Л. Зашкільняк, М. Крикун. – Л.: ЛНУ ім. І.Франка, 2002. – 752 с.
11. Трубников В.П. Крах “операции Полония”, 1980-1981: Документальный очерк [Текст] / В. П. Трубников. – 2-е изд. – М.: АПН, 1985. – 246 с.
12. Anna Walentynowicz. Solidarnosc byla tak wielka. ... [Text] // Wolnosc i Solidarnosc. – 2010. – № 1. – S. 64-67.
13. Biernacki L. Strajk w Stoczni Gdanskiej w sierpniu 1980 r. [Electronic resource] / L. Biernacki. – Mode of access: http://www.wszechnica.solidarnosc.org.pl/?page_id=162. – Title from the screen.
14. Робітничі страйки в Польщі 1980 [Текст] / Вибір, передмова і висновки М. Прокопа // Сучасність. – Мюнхен, 1981. – 193 с.
15. Staniszkis J. Ewolucja form robotniczego protestu [Electronic resource] / J. Staniszkis // “Glos”. 1980. – № 10. – Mode of access: http://www.wszechnica.solidarnosc.org.pl/?page_id=13197. – Title from the screen.
16. Kowalik T. Proba kompromisu. Relacja o pracy zespolu ekspertow w czasie strajku w sierpniu 1980 r. w Stoczni Gdanskiej [Electronic resource] / T. Kowalik // “Zeszyty Literackie”. – W., 1983. – Mode of access: http://www.wszechnica.solidarnosc.org.pl/?page_id=13210. – Title from the screen.
17. Protokoly porozumien Gdansk, Szczecin, Jastrzebie. Statut NSZZ “Solidarnosc” [Electronic resource]. – Mode of access: http://ofop.eu/sites/ofop.eu/files/biblioteka-pliki/protokoly-porozumien_0.html. – Title from the screen.
18. Bogdan Borsewicz o strajku w sierpniu 1980 r. [Electronic resource] // Gazeta Wyborcza. – 2000. – № 193. – Mode of access: http://www.wszechnica.solidarnosc.org.pl/?page_id=13213. – Title from the screen.